

Ходирєва Ангеліна Вячеславівна,
аспірант відділу докторантури та
ад'юнктури Національної академії
внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ПРАВОВИХ КАТЕГОРІЙ «БЕНЕФІЦІАР» І «ВИГОДОНАБУВАЧ» У ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

У законодавстві України для визначення особи, яка отримує дохід від своєї власності, переданої у довірче користування або довірчу власність іншій особі, використовуються такі суміжні правові категорії, як «бенефіціар» та «вигодонабувач». Детально проаналізуємо ці категорії на лінгвістичному, правовому та доктринальному рівнях.

Поняття «бенефіціар» походить від французького «benefice», що означає прибуток або користь. У літературі правова категорія «бенефіціар» (beneficiary) розглядається як одержувач платежу або доходу. До бенефіціара відносять: 1) одержувачів коштів згідно з платіжним дорученням; 2) осіб, на ім'я яких виставлено акредитив; 3) одержувачів доходу за страховим полісом; 4) осіб, яким переходить у спадщину майно, що перебуває у довірчому управлінні, і яким належать доходи від зазначеного майна [1, ст. 68]. Тлумачний словник української мови надає такі визначення поняття «бенефіціар»: 1) юридична особа, якій призначений платіж або на користь якої виставлено акредитив; 2) одержувач визначених вигод, що виникають у результаті реалізації проекту [2].

У свою чергу, вигодонабувачем є довіритель або інша зазначена в довірчому договорі особа, крім довірених осіб [1, ст. 155]. Тлумачний словник української мови розкриває поняття «вигодонабувач» як особу, визначену страхувальником для отримання страхових виплат у випадку, якщо страхувальник не буде здатний скористатися ними самостійно [2].

Необхідно констатувати, що на законодавчому рівні не закріплено дефініцій «бенефіціар» та «вигодонабувач». Проаналізувавши положення Цивільного кодексу України (надалі – ЦК України), можна стверджувати, що «бенефіціар» розуміється законодавцем як одержувач коштів. Так, відповідно до ч. 1 ст. 1076-1 ЦК України за договором рахунка умовного зберігання (ескроу) банк зобов'язується приймати та зараховувати на рахунок умовного зберігання (ескроу), відкритий клієнту (володільцю рахунка), грошові кошти,

отримані від володільця рахунка та/або від третіх осіб, та перераховувати такі кошти особі (особам), вказаній володільцем рахунка (бенефіціару або бенефіціарам), або повернути такі кошти володільцю рахунка за настання підстав, передбачених договором рахунка умовного зберігання (ескроу). У ч. 1 ст. 1093 ЦК України передбачено, що у разі розрахунків за акредитивом банк (банк-емітент) за дорученням клієнта (платника) – заявника акредитива і відповідно до його вказівок або від свого імені зобов'язується провести платіж на умовах, визначених акредитивом, або доручає іншому (виконуючому) банку здійснити цей платіж на користь одержувача грошових коштів або визначеної ним особи – бенефіціара.

Також згідно з ч. 1 ст. 560 ЦК України за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Отже, у цьому випадку поняття «бенефіціар» ототожнюється із поняттям «кредитор».

Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» так само вузько розглядає категорію «бенефіціар». Відповідно до ч. 1 ст. 1 названого Закону бенефіціар – це набувач благодійної допомоги (фізична особа, неприбуткова організація або територіальна громада), що одержує допомогу від одного чи кількох благодійників для досягнення цілей, визначених цим Законом. Бенефіціарами благодійних організацій можуть бути також будь-які юридичні особи, що одержують допомогу для досягнення цілей, визначених цим Законом.

Особу, яка отримує дохід від своєї власності, переданої у довірче користування або довірчу власність іншій особі, ЦК України визначає через категорію «вигодонабувач». Згідно з ч. 1 ст. 1029 ЦК України за договором управління майном одна сторона (установник управління) передає другій стороні (управителеві) на певний строк майно в управління, а друга сторона зобов'язується за плату здійснювати від свого імені управління цим майном в інтересах установника управління або вказаної ним особи (вигодонабувача). У ч. 2 ст. 1034 ЦК України передбачено, що установник управління може вказати в договорі особу, яка має право набувати вигоди від майна, переданого в управління (вигодонабувача).

Також через правову категорію «вигодонабувач» ЦК України визначає особу-одержувача доходу за страховим полісом. Відповідно до ч. 2 ст. 985 ЦК України страхувальник має право при укладенні договору страхування призначити

фізичну або юридичну особу для одержання страхової виплати (вигодонабувача), а також замінювати її до настання страхового випадку, якщо інше не встановлено договором страхування.

Зауважимо, що Податковий кодекс України (надалі – ПК України) взагалі не розмежовує правові категорії «бенефіціар» та «вигодонабувач», фактично ототожнюючи їх. У пп. «а» пп. 164.2.16 п. 164.2 ст. 164 ПК України закріплено, що до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включається, зокрема, сума пенсійних внесків у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до закону, страхових платежів (страхових внесків, страхових премій), у тому числі, за договорами добровільного медичного страхування та за договором страхування додаткової пенсії, внесків на пенсійні вклади, внесків до фонду банківського управління, сплачена будь-якою особою – резидентом за платника податку чи на його користь, крім сум, що сплачуються особою-резидентом, що визначається вигодонабувачем (бенефіціаром) за такими договорами.

В юридичній літературі поряд із правовими категоріями «бенефіціар» та «вигодонабувач» використовується поняття «бенефіціарій». Зокрема, Некіт К. Г. розглядає бенефіціарія як один із елементів правовідносин довірчої власності (трасту) [3, ст. 823]. Онищенко Г. В. розкриває сутність довірчого управління через категорії «вигодонабувач» та «бенефіціарій» [4, ст. 17–18]. За Тлумачним словником української мови поняття «бенефіціарій» означає те саме, що і «бенефіціар» [2]. Отже, поняття «бенефіціар» та «бенефіціарій» є тотожними та взаємозамінними.

Законодавство України також оперує такими поняттями, як «вигодоодержувач», «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)» та «кінцевий вигодоодержувач». Зокрема, відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – Закон) вигодоодержувачем є особа, на користь або в інтересах якої проводиться фінансова операція. У п. 2 ч. 5 ст. 6 Закону передбачено, що страховики (перестраховики), страхові (перестрахові) брокери, крім заходів, передбачених цим пунктом, здійснюють також заходи для встановлення факту про те, чи є така особа за договором (полісом) страхування життя

вигодоодержувачем (вигодонабувачем). Таким чином, Закон ототожнює поняття «вигодоодержувач» та «вигодонабувач».

Крім того, Закон надає розширене тлумачення поняттю «бенефіціар» через суміжну правову категорію «кінцевий бенефіціарний власник (контролер)». Відповідно п. 20 ч. 1 ст. 1 Закону кінцевим бенефіціарним власником (контролером) є фізична особа, яка незалежно від формального володіння має можливість здійснювати вирішальний вплив на управління або господарську діяльність юридичної особи безпосередньо або через інших осіб, що здійснюється, зокрема, шляхом реалізації права володіння або користування всіма активами чи їх значною часткою, права вирішального впливу на формування складу, результати голосування, а також вчинення правочинів, які надають можливість визначати умови господарської діяльності, давати обов'язкові до виконання вказівки або виконувати функції органу управління, або яка має можливість здійснювати вплив шляхом прямого або опосередкованого (через іншу фізичну чи юридичну особу) володіння однією особою самостійно або спільно з пов'язаними фізичними та/або юридичними особами часткою в юридичній особі у розмірі 25 чи більше відсотків статутного капіталу або прав голосу в юридичній особі.

У п. 11 ч. 2 ст. 14 Закону передбачено, що суб'єкти державного фінансового моніторингу в межах їх повноважень, зокрема, зобов'язані вживати відповідно до законодавства заходів щодо перевірки бездоганної ділової репутації осіб, які здійснюватимуть чи здійснюють управління, мають намір набути істотну участь (або є кінцевими вигодоодержувачами) у суб'єктах первинного фінансового моніторингу.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що правові категорії «бенефіціар» і «вигодонабувач» використовуються як синоніми та тотожні поняття. Більше того, вони розкриваються та доповнюються за допомогою інших подібних понять.

У зв'язку з цим вбачається за необхідне виробити уніфікований підхід до визначення та використання правових категорій «бенефіціар» і «вигодонабувач», а також суміжних до них понять з метою уникнення неоднакового їх тлумачення та узгодження юридичної термінології у різних галузях права.

Список використаних джерел

1. Арбузов С. Г. Банківська енциклопедія / С. Г. Арбузов, Ю. В. Колобов, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. – К.: Центр наукових досліджень Національного банку України:

Знання, 2011. – 504 с. – (Інституційні засади розвитку банківської системи України).

2. Тлумачний словник української мови у 20-ти томах [Електронний ресурс]. – URL: <https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=1&page=0>.

3. Некіт К. Г. Поняття довірчої власності (трасту) у законодавстві Європейських країн та модельних правилах європейського приватного права / Молодий вчений: Юридичні науки – № 2 (17), 2015. – С. 822–825.

4. Онищенко Г. В. Довірчі правовідносини з іноземним елементом: Монографія. – К.: Алерта, 2012. – 268 с.

Хуторянський Олександр Васильович,
директор навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ У КОНТЕКСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Слово «ненадання» в українській мові визначається як заперечення слова надання (надавати, надати), що розуміється як: 1) дати що-небудь у якійсь кількості або у кілька заходів; 2) завдати поразки кому-небудь, перемогти когось; 3) відправляти, надсилати щось кому-небудь; 4) давати можливість мати щось, користуватися чимось; 5) присвоювати, присуджувати звання (вчений ступінь тощо); 6) додавати, добавляти яку-небудь якість, властивість; 7) наділяти якими-небудь рисами, робити якимось на вигляд; 8) примушувати кого-, 9) що-небудь здійснювати якийсь рух чи переходити до якогось стану. У зв'язку з цим, ненадання розуміється як не дати що-небудь в якійсь кількості або в кілька заходів; не завдати поразки кому-небудь, не перемогти когось; не відправляти, не надсилати щось кому-небудь; не давати можливість мати щось, користуватися чимось; не присвоювати, присуджувати звання тощо; не додавати, не добавляти яку-небудь якість, властивість; не наділяти якими-небудь рисами, не робити якимось на вигляд; не примушувати кого-, що-небудь здійснювати якийсь рух чи переходити до якогось стану. Що ж стосується поняття «ненадання» в контексті ненадання допомоги, то воно може бути визначене як не давати що-небудь (допомогу) в якійсь кількості або кілька заходів.